

Egy furcsa könyvről

2004 októberében kaptam a szerzőtől a kis fekete könyvecskét, a Madách Szimpóziumon. Már az első szabad tízpercemben elkezdtem olvasni – nem is annyira a címe miatt, inkább azért, mert kíváncsi voltam arra, hogy a Kilencek egyike epikusként hogyan mutatkozik be. (Volt már rá példa, hogy a költő jó prózát írt – Baka István műveit említeném meg a közelmúltból.) Ekkor döbbsentem rá, hogy ezt a könyvet nem lehet így, futtában, a Móra Ferenc is kárhoztatta „fecske módra” olvasni, hanem „meg is kell merülni abban”.

Koncsek József nyelvi bravúrral lepte meg a magyar irodalmat szerető olvasókat – ilyen nyelvi élmény nem érte az olvasókat Csokonai Lili / Esterházy Péter *Tizenhét hattyúk* regénye óta. A különbség annyi, hogy az íróvá lett költő száz évvel visszább hajtotta a nyelvtörténeti időgép kerekét: a Pázmány Péter-i 17. század helyett az „Úrnak ezeröttszáz évesében” játszódik a cselekmény. Ez a nyelv a Magyarországon meg nem született vagy török fogságba hurcolt vagy egyéb módon elhalt, ismeretlenül maradt magyar Rabelais nyelve – lehetne. A magyar nyelv- és irodalomtörténetben jártas olvasó az első bibliafordítók szófordulataira, Heltai Gáspár fabuláira, a vallásos röpiratokra és a ránk maradt magánlevelekre emlékezhet, azzal a különbséggel, hogy egy nagyon erős költői leleménnyel egységessé tett, szépirodalmi szövegek létrehozására is alkalmas nyelvvel találkozunk. Olyan érzésünk támad, mintha a létre nem jött magyar anyanyelvi rene-

szánsz egyik alkotásával találnánk szembe magunkat (nem véletlenül juthat eszünkbe Weöres Sándor *Psychéje!*). Lehetne természetesen vitatni érvényességét, jogosultságát – mint ahogy annak idején Kodolányi János vagy Kós Károly történelmi regényeinek nyelvezetéről vitatkoztak a kritikusok, ám úgy vélem, hogy Konczeknek sikerült az imitáció. Ilyen a 16. századi magyarság nyelve.

Az író utal a mesterekre: az egyes részek felépítése emlékeztet Ottlik Géza mesterművére, az *Iskola a határon* regényre. A fejezetcímekhez rendelt rövid kis leírásokra, eligazító félmondatokra utalok. Ezzel válik még több rétegűvé regénye.

Milyen metszetet mutat?

Az első érzékelhető szöveg a borító. A címlapon „Konczek József Damó”; a hátlapon a szerző fényképe, egy minieletrajz, Vasy Géza fülszövege és Juhász Ferenc 1990. március 26-i laudáció-részlete.

A második a tartalomjegyzék: „*Damó Irritációk és alakoskodások*” (ez az „irányító” alcím így sehol másutt nem szerepel!) – és a részletező tartalomjegyzék, amely önmagában is értelmezhető, bár töredékes szöveget ad.

A harmadik a tényleges szöveg maga: az ajánlástól és a nyitó verstől – melynek lírai énje Hadnagy, Katonának nevezi magát, ám az utószóban a szerző írja „én a hadnagy, aki elképzeltem és megírtam őt” (105. o.) – a regényszövegen túl a befejező *Damó balladájáig* terjed, amelyről pedig nyilvánvaló, hogy Konczek az alkotója.

Csakhogy ez a harmadik szöveg sem egységes. A hat hónapnév (májustól októberig) önállóan is megálló rész lenne, amelynek mottója a *Damó balládája* egy-egy versszaka. Ám ezen belül másféle elrendezéssel találkozunk! Először is a hat egység ötvennégy kisprózára bontható (amelyeknek egyike-másika önállóan is megjelent!). A megoszlás a következő: $9 - 13 - 9 - 10 - 6 - 7 = 54$. Hogy ennek van-e s milyen számmisztikai, kabbalisztikai, arányossági okozata – arra most nem térnek ki. Sokkal érdekesebb, hogy a „hónapos fejezeteken” belül költeményekkel is találkozunk! Ezek eloszlása a következő: $0 - 4 - 1 - 1 - 1 - 1 = 8$. Az már csak „hab a tortán”, hogy az Augusztus fejezetben olvasható vers prózavers (és Damó-szerzősége is kétes). Aki el akar merülni az aprólékos részletek elrendezésének örvényében, annak ezt a fogódzót kínálhatom.

Végül meg kell említeni a (*Gyászpatlak*) című részt, amely látszólag az Október fejezethez tartozna, ám valójában az egész kötet utószavának, sőt teleológiai alapozásának tekinthető – s prózaversi szépségében a negyedik fejezet szabad versét / prózaversét is veri.

Koncsek olyan szöveget hoz létre, amelynek összetettsége már-már kozmikus méreteket ölt. Nehéz lesz az interpretáció, immár kétszeresen is. Aki a nyelvi stilizálással megbirkózik, az újabb akadállyal találja szembe magát. S akkor még nem beszéltünk arról, hogy minden történelmi regényben benne rejlik az aktualizálódás lehetősége. Konczek 1988-2000 közé teszi a keletkezés idejét. A jövőendő kutatóknak az író életideje mellett ezt az időt kell ismerniük, hogy az áthallásokat azonosíthassák. Az áthallásokhoz mintát adhat Sánta Ferenc *Az áruló* című drámája / regénye; a nyitó novella, a *Dalolt a pacsirta* erős reminiscencia.

Szép kihívás a tér- és időkoordináták azonosítása. A nem dunántúliaknak talán elég, hogy a cselekmény java része Baranyavárhoz / Baranavárhoz kapcsolható. A dunántúliak részletező azonosítási játékot is űzhetnek. Sokkal megfoghatóbb a történelmi idő kérdése. Az első konkrét utalás a II/9. kisprózában olvasható: Damó Sárvár-Újszigetre utazik a frissiben kinyomtatott, Sylvester-féle Új Testamentumért. Ennek évszáma 1541. Az olvasó örvendezhet: a 18 kisprózától már tudatos időutazó lehet. Most „Június” van, augusztusra Mohácson van a szultán, szeptemberben elfoglalja Budát... és így tovább Gárdonyi Géza, Kemény Zsigmond és mások nyomán. Csakhogy a többi azonosítási pont hiányzik! A következő pontosítható utalások az utolsó (*Október* című) fejezetben olvashatók. Ennek is 6. kisprózájában először is szó esik Zrínyi szigetvári kirohanásáról (1566.), az elbeszélő (= Damó?) arról vall, hogy negyven évvel Mohács után jár a mohácsi síkon (ez is 1566!), amikor megy a Sylvester-Bibliáért; majd megjegyzi, hogy elesett Eger is (1596.). Ezzel aztán fölborul minden azonosított időpont, csak a szerző közölte marad: az „Úrnak ezeröttszáz évesében”.

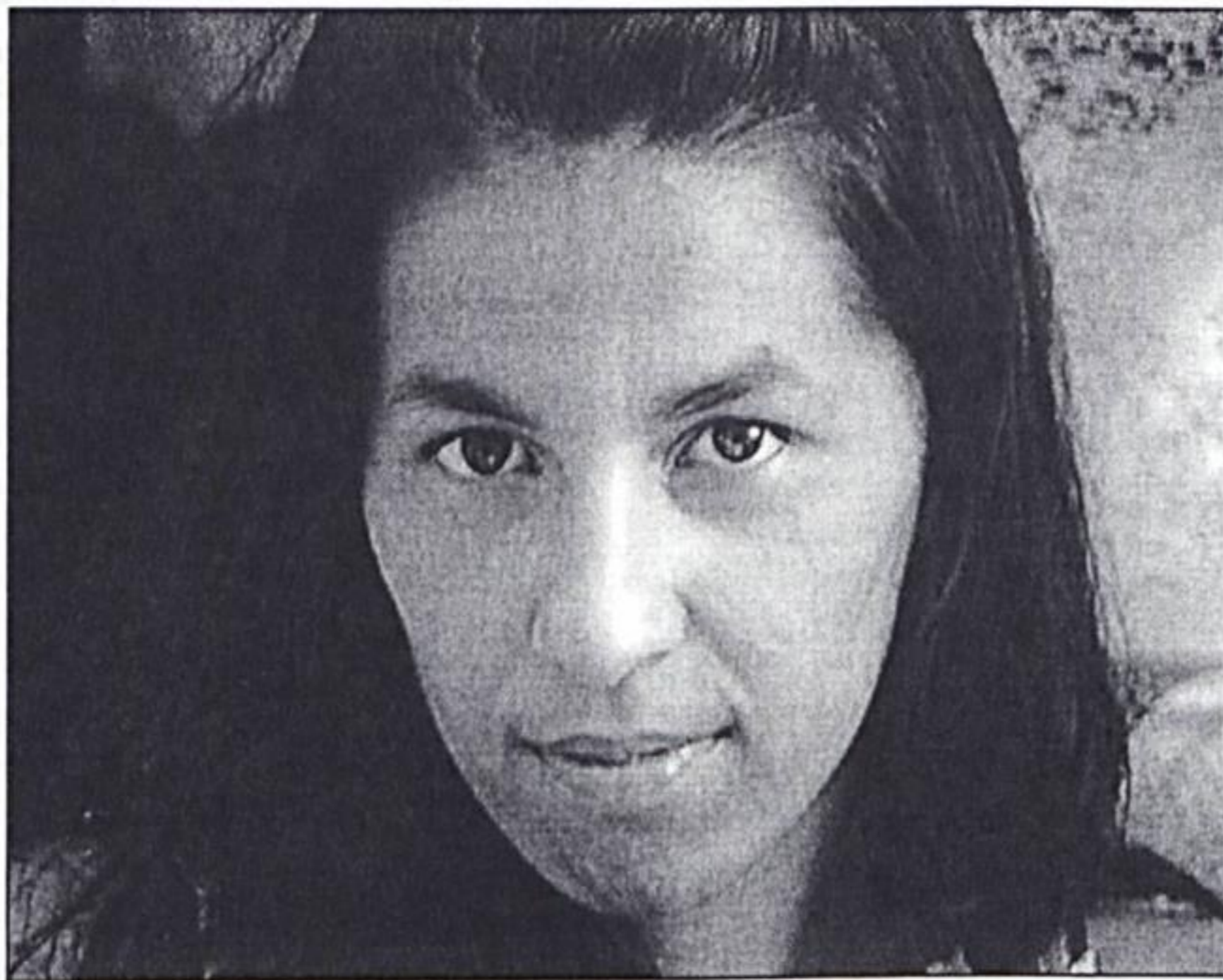
Végül kitérnék a befejező, utószónak is felfogható szerzői önvallomásra: Damó története az író meg nem született fiának elképzelt, a 16. századba visszavetített élettörténete, amelybe a művész vágyai is belefonattak. Hogy a Damó név Lisznyai Kálmán maga választotta művésznevére utal-e, vagy a Jókai által is idézett ősi pogány magyar isten, Damasek becézése, vagy másféle eredeztetésű: nem tudom. Az azonban biztos, hogy harmadik évezredbeli életsorsot produkál. Damó nem ismeri szüleit, megjárja a németföldi egyetemeiket (bár szolgálóikként) és végvári

harcosok életét éli. Szerelmétől, a törökötől rabolt-szabadított örmény lánytól született fiát az őt választó Ida/Idus neveli édes mostohájaként. Gyermekeknek anyját más egyébbel familiárisa, Istvánffy Pál szabadítására használják fel, és Damó többet nem találkozik vele. A regény utolsó harmadában újra átélheti a szerelmet: a cigányleány Kálmoska lesz hites asszonya (és/vagy színi játszótársa)... de a történet befejezetlen. Befejezetlen, mint minden nagy regény, mert arra kényszeríti az olvasóját, hogy foglalkozzon a történettel tovább, hogy álmából is fölköltse a megismert szereplők sorslehetősége – s hogy arra készítse a történet kitalálóját: írja tovább a művét.

A század/ezredforduló termette a különleges történelmi regényeket: elég

Darvasi László *A könnyemutatványosok legendája* című alkotására vagy Rakovszky Zsuzsa, Závada Pál műveire utalni (magam is írtam egyet: *A kereszt jelével*). Ám mind közül Konczek alkotása a leginkább figyelmet kérő a nem csupán hivatásból olvasók számára is. A kihívás ismerős Baka István óta: hogyan érvényesülhet a költői szigorúbb kompozíciós szándék, sziporkázóbb nyelvi gazdagság egy műneméből eredendően másfajta elrendezéseket kívánó alkotásban. Valamikor Gion Nándornak volt az 1990-es évek elején egy budapesti előadása a költői és írói elrendezés keveredésének lehetőségéről – Konczek József megvalósított egy lehetőséget.

(Konczek József: *Damó Masszi Kiadó, Bp., 2001. 110.o.; 990 Ft*)

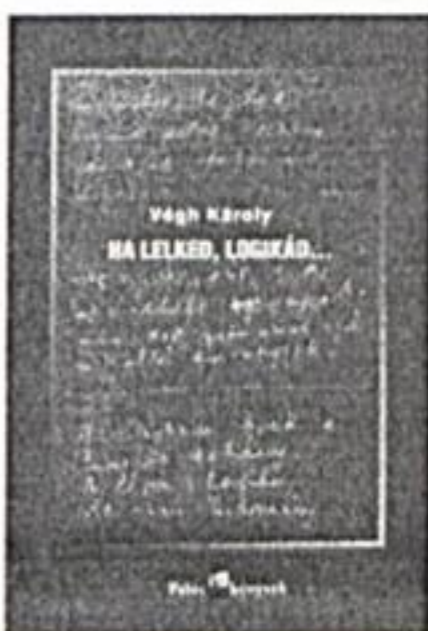
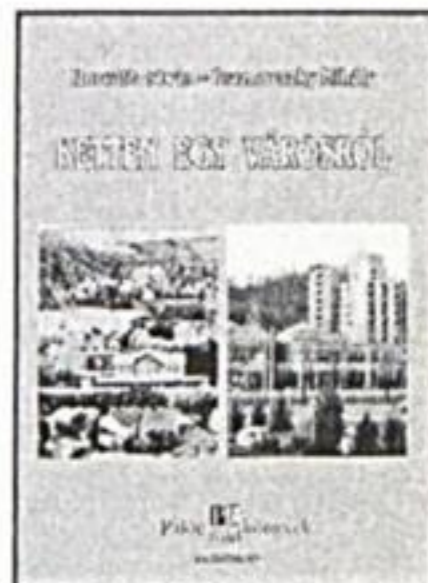
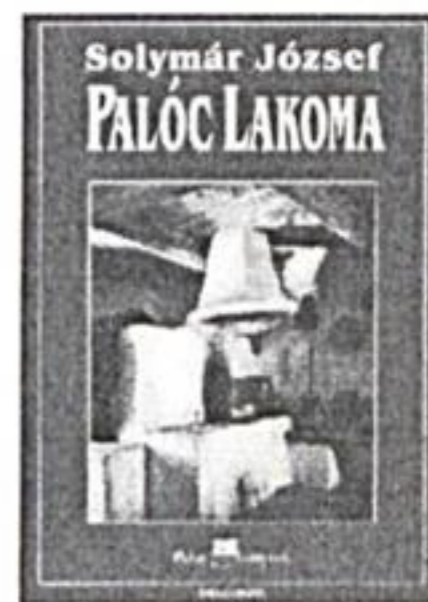
Palóc földkönyvek

Eddig megjelent:

- Ébresztő idő (antológia), Szerk. Kassai-Végh Miklós, Salgótarján, 1980.
Kelemen Gábor: Bakszekér (riportok), Salgótarján, 1981.
Laczkó Pál: Szalmakomisszár (elbeszélések), Salgótarján, 1981.
M. Szabó Gyula: Bordásfalak (riportok), Salgótarján, 1983.
Szepesi József: Elszórtan, mint a gyom (versek), Salgótarján, 1983.
Bódi Tóth Elemér: A mesék kapujában (versek), Salgótarján, 1983.
Praznovszky Mihály: Madách és Nógrád a reformkorban (tanulmányok),
Salgótarján, 1984.
Banos János: Széthasadt szájjal (versek), Salgótarján, 1986.
Lancelot nélkül. Emlékkönyv Gerelyes Endréről
(Szerk. Baranyi Ferenc, Kojnok Nándor, Laczkó Pál), Salgótarján, 1986.
Tamás István: Istenvert (versek), Salgótarján, 1986.
Koncsek József: Egy szó (versek), Salgótarján, 1987.
Nagy Zoltán: Pórujárt szerelmesek. Tréfás palóc mesék, Salgótarján, 1987.
Horváth István: Mezsgyén állva (tanulmányok), Salgótarján, 1988.
Ádám Tamás: Gyökerek lélegzése (versek), Salgótarján, 1988.
Erdős István: Párkányjárás (novellák), Salgótarján, 1989.
Németh János István: A demokrácia tragédiája (esszék), Rétság, 1990.
Szokács László: Hűségben a szűkebb hazához (interjúk), Salgótarján, 1997.
Dukay Nagy Ádám: Szobrok az esőnek (versek), Salgótarján, 1998.

Új folyam:

- Az ember tragédiája és az európai emberiség költemény (tanulmányok),
Salgótarján, 2002.
Praznovszky Mihály: Időről időre (esszék), Salgótarján-Veszprém, 2002.
A jelzők között élő város (szociográfiák), Salgótarján, 2002.
Nyéki Lajos: Párizsi vallomások (emlékezés), Salgótarján, 2002.
Balázs János: Versek vallomások, Salgótarján, 2002.
Kozma Dezső: Madách (tanulmányok), Salgótarján, 2003.
Solymár József: Palóc lakoma (Ízek és emlékek), Salgótarján, 2003.
Marschalkó Zsolt: Holdkirály (drámák), Salgótarján, 2003.
Akit ismertek a fák. Id. Szabó István emlékére, Salgótarján, 2003.
Csongrády Béla: Vigaszágon (interjúk), Salgótarján, 2004.
Solymár József: A szalmaszállal megkötött szekér, Salgótarján, 2004.
Solymár József: Mekegő güdör (palóc adomák), Salgótarján, 2004.
Horváth István–Praznovszky Mihály: Kettőn egy városról, 2005.
Végh Károly: Ha lelked, logikád... (tanulmányok), 2005.

*Cigánydomb
(Fotó a Nógrádi Történelmi Múzeum Fényképtárából)*

